

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۰/۰۲/۱۶

تمهید سیلانی

د پښتو، دري او ترکي ژبو د نوميزو روستارو سپرنه او پرتلنه

تاري يا وندونه پټيوه ژبه کې هغه ناخپلواک توکي دي، چې په ژبه کې د ويونو ياکلمو جوړښت يا گرامي بڼه کې بدلون را ولي. په ټوليزه توگه تاري په يوه ژبه کې د ويونو جوړونکي يا بشپړونکي توکي دي، چې د وخت، ځای، جنسيت، او د فونولوژيکي او مورفولوژيکي جوړښت په لحاظ د ويونو جوړښت او بشپړونکي دي. دا توکي کېدای له يوه، دوو، درېيو، څلورو يا ډېرو توکو څخه ورغبري. چې هر يو يې ځانته صرفي او نحوي جوړښتونه لري.

د پښتو ژبې تاري په ځانگړي توگه نوميز روستاري د جنسيت (نارينه او ښځينه، خپلواکتوب او ناخپلواکتوب او نورو مورفولوژيکي) مطابقونو له مخې د ويونو په پای کې نښلول کيږي. د پښتو ژبې نوميزې ډلې د ((گان/گاني، وي، ي، ي، ونه، ان، زورکې، او نورو) روستارو په کارولو سره جمع کيږي. لکه څنگه مو چې وړاندي يادونه وکړه، پښتو نوميزې ډلې ډېری د جنس له مخې ځانته روستاري مني. د بېلگې په توگه : کاکا = کاکا گان، غوا = غواگاني، مڼه = مڼې، کتاب = کتابونه .... دا حالت ځکه پښتو ژبې دنورو ژبو په توپير ځانگړی دی، چې پښتو ژبه کې د نورو ژبو په توپير د جنس گرداني اړخونه ډېر او جلا دي. خو په نورو گاونډو ژبو (دري او ترکي) کې دا ډول قاعده پلي کېدونکې نه ده.

د دري ژبې نوميز روستاري:

پدري ژبه کې روستاري د دري او عربي ژبې د قاعدې پر بنسټ د کلمو په پای کې جوړيږي. هغه نومونه چې عربي دي او دري ژبې ته له عربي ژبې څخه را دننه شوي وي دي، د عربي ژبې د قواعدو پر بنسټ جوړيږي همدارنگه هغه نومونه چې پخپله د دري ژبې نومونه دي، هغه د يادې ژبې د قواعدو پر بنسټ جوړيږي. د ((ان، ها، يان، گان او وان)) د دري ژبې روستاري دي او ((ون، ين او ات)) د عربي ژبې پر بنسټ جوړ شوي روستاري دي، د بېلگې په توگه : «زنان، مردان، درختها، خانه ها، دانايان، پرنده گان، روحانيون، مبلغين، مفردات...» د لا ښې سپړنې له پاره لاندې برخه ولولئ.

۱ - علائم جمع فارسي:

علائم جمع فارسي عبارت اند از پسوندهای «-ها» و «-ان». در گذشته، این دو علامت مرز مشخصی داشتند. «-ان» بسامد بسیاری داشت؛ ولی در زبان گفتار امروز «-ها» جای آن را گرفته است و «ان» فقط در نوشتار به کار می‌رود. مثلاً، در قدیم می‌گفتند «چشمان، درختان»، اما امروزه می‌گویند «چشم‌ها، درخت‌ها». امروزه این دو نوع جمع‌بستن تفاوت سبکی دارند: به‌کاربردن «-ان» در جمع بیشتر در مرتبه‌ی زبانی ادبی به کار می‌رود.

۲ - علائم جمع عربي:

علائم جمع عربي که وارد زبان فارسي شده اند عبارت اند از:

د پاڼو شميره: له 1 تر 4

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خيږ و لولئ

۱ (پسونډ «-ون»؛

۲ (پسونډ «-ين»؛

۳ (پسونډ «-ات»؛

۴ (جمع مڪسّر؛

۵ (به كاربردن مصدر به جای جمع.

محل انتشار: شیوه‌نامه‌ی دایره‌المعارف پزشکی اسلام و ایران، فرهنگستان علوم پزشکی، 1384.

د ترکی ژبی نومیز روستاري:

په ترکی ژبه کې هم دنورو ژبو په شان، روستاري د کلمو په پای پورې نښلول کېږي او دکلمو گرامري جوړښت کې بدلون را منځته کوي. په دی ژبه کې نومیز روستاري (د کلمو د جمع کولو روستاري) دوه (ler) او (lar) دي.

دا روستاري د هر نوم او کلمې د پای خپلواک توري ته په کتو سره کارول کېږي. کوم نومونو چې د (a-l-o-u)

(په خپلواکو تورو پای ته رسېدلي وي، د (lar) په روستاري سره جمع کېږي، د بېلگې په توگه:

v Kapı + lar = kapılar، وروڼه یا در، دروازي

v Top + lar = toplar، توپونه

v Soru + lar = sorular، پوښتنې

v Ağaç + lar = Ağaçlar، ونه، وني

v Anahtar + lar = anahtarlar، کلپاني

هغه نومونه چې د پای خپلواک توري يې (e-i-ü-ö) وي، په (ler) روستاري باندې جمع کېږي. د بېلگې په توگه:

Fare + ler = fareler، مورک، مورکان

Kardeş + ler = kardeşler، ورور، وروڼه

Kedi + ler = kediler، پېشو، پېشو گاني

Otobüs + ler = Otobüsler، اوتوبوس، اوتوبوسونه

په ترکی ژبه کې د نومونو د جمع کولو له پاره همدا دوه روستاري کارول کېږي، هېره دي نه وي، چې په هره ژبه کې استثنائ شته، چې ترکی ژبه هم ترې برخمنه ده.

د پښتو، دري او ترکی ژبو د نومیزو روستارو پرتله:

• په پښتو ژبه کې د کلمو او نومونو د جمعې روستاري د جنس، خپلواکتوب او ناخپلواکتوب او نورو مورفولوژيکي قواعدو له مخې نښلول کېږي، لکه: که چېرې یو نوم په ناخپلواک توري پای ته ورسېږي، نو په (ونه او ان) سره جمع کېږي. که چېرې نومونه په ښځینه نوم نښو پای ته ورسېږي، نو په (ې، گاني، وي...) روستارو په نښلولو سره جمع کېږي. که چېرې پښتارینه نوم نښې پای ته ورسېږي، نو د (ونه او ان...) په نښلولو سره جمع کېږي. خو برعکس په دري او ترکی ژبه کې بیا د کلمو او نومونو په جمع کولو کې د جنسیت موضوع نه مطرح کېږي، بلکې د کلمې روستي تورو ته په کتو سره اړوند روستاري ور نښلول کېږي. لکه: زن چې جمع يې زنان یا هم لکه: مرد چې جمع يې مردان، یا هم چشم، چې جمع چشمان دی. په ترکی ژبه کې هم همدا قاعده پر مخ وړل کېږي. هغه په دي معنا چې د جنس له پاره روستاري نه گردانېږي.

• پښتو ژبه د ترکی او دري ژبې برخلاف د نومونو او کلمو له پاره ډېر روستاري لري. چې مذکر او مونث له بېلابېلې ځانگړنې لري، مگر برعکس په ترکی ژبه کې دوه د جمعې نومیز روستاري دي او په دري ژبه کې هم خپل نومیز روستاري يې کم دي، خو د خپلو روستارو ترڅنګ د عربي ژبې په قاعدې هم ځینې د جمعې روستاري لري. هغه روستاري په دري ژبه کې د هغو کلماتو له پاره کارول کېږي، چې له عربي ژبې څخه دري ژبې ته را دننه شوي وي.

• په پښتو او دري ژبه کې ځینې روستاري گډ کارول کېږي، لکه: (ان، یان، گان، بن...) یاد روستاري هم په دري او هم په پښتو ژبه کې شته لکه: سړی چې یو ډول جمع يې سړیان دي. په دري ژبه کې دا روستاري دا ډول کارول کېږي، لکه: دانا چې جمع يې دانایان دی. همدارنگه هلک = هلکان، زن زنان، جرگ = چرگان، پرنده گان، مبلغ = مبلغین، خټه = خټین او داسې نورې ډېرې کلمې موندلې شو، چې یو ډول قاعدې پکې پلي کېږي. خو ترکی ژبه له دري او پښتو ژبې سره داسې کوم مشترک نومیز روستاري نه لري چې پرې خبرې وکړو.

د پاڼو شمېره: له 2 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ

• د ترکی او دري ژبې د نوميزو روستارو ترمنځ يو ورته والی دادی؛ چې پدواړو ژبو کې نوميز روستاري د جنس له مخې نه گردانيږي، بلکې د يوې کلمې د پای توري ته په کتو سره گردانيږي. په پښتو ژبه کې همدا قاعده پلي کېدونکې ده، مگر بېرته د جنسيت خبر پکې را منځته کيږي، نو ځکه يې بېل گڼو.

اخليکونه:

- (1) يمین، محمد حسين. ۱۳۹۴ ه.ش. دستور معاصر زبان پارسی دری. ناشر: بنگاه انتشارات ميوند
(2) زیار، مجارو احمد. (۱۳۹۴ ه.ش) پښتو پښويه. خپرندويه ټولنه : دانش خپرندويه ټولنه.
(3) محل انتشار: شيوه نامه ی دایره المعارف پزشکی اسلام و ایران، فرهنگستان علوم پزشکی، ۱۳۸۴.

- 4) https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fkarvand.persianblog.ir%2F18YOpQJobqudomOeMD4o-%25D8%25AC%25D9%2585%25D8%25B9-%25D8%25AF%25D8%25B1-%25D9%2581%25D8%25A7%25D8%25B1%25D8%25B3%25DB%258C%3Ffbclid%3DIwAR18yL9dq0dwE5DvKA99P8ZhUmRw-qEhNTui_CFHbWtCZWF2E3d-yMx6f4o&h=AT2hxP9r_qwiuj7WGxY65Fq2eNjVpt7JoFBRkle0sIV9FzxFyvl3ziFLlpCHzPXAqnaH6-0SwQKNjPPKQqz81VmdyKsR61fP6CVBwW-fl3FpKizHumXFe5_KqMiO7rqMNs
- 5) https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fwww.haqiqat.org%2F%25D9%2581%25D8%25B1%25D9%2587%25D9%2586%25DA%25AF%25DB%258C-%25D8%25A7%25D8%25AF%25D8%25A8%25DB%258C%2F%25D8%25AF%25D8%25A7%25DA%25A9%25D8%25AA%25D8%25B1-%25D8%25AD%25D9%2585%25DB%258C%25D8%25AF-%25D8%25A7%25D9%2584%25D9%2584%25D9%2587-%25D9%2585%25D9%2581%25DB%258C%25D8%25AF%2F%25D8%25AF%25D8%25A7%25DA%25A9%25D8%25AA%25D8%25B1-%25D8%25AD%25D9%2585%25DB%258C%25D8%25AF%25D8%25A7%25D9%2584%25D9%2584%25D9%2587-%25D9%2585%25D9%2581%25DB%258C%25D8%25AF-%25D9%2588%25DB%258C%25DA%2598%25D9%2587-%25DA%25AF%25DB%258C-%25D9%2587%25D8%25A7%25DB%258C-%25D8%25AC%25D9%2585%25D8%25B9-%25D8%25AF%25D8%25B1-%25D8%25B2%25D8%25A8%25D8%25A7%25D9%2586-%25D8%25AF%25D8%25B1%25DB%258C-%25D9%2581%25D8%25A7%25D8%25B1%25D8%25B3%25DB%258C%2F%3Ffbclid%3DIwAR2q2e4NrbwXG-4u5aJT_cnghes2EqewcVMXyiHZYGd8MCIXG8-CYkUedHM&h=AT2KPJp84r3BROtDoam2oaeud9WsLHHX5JcL28FZImQD17Bce7-QCZuFOpmdRQKrbRLTZO_ZnaVlu0l8iVSjHdKxi-Qx5B9PjNE_5SB9LkQosAzka-Oma8XmAi5C6Agsk
- 6) https://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.turkceogretimi.com%2F%25C3%25BCrk%25C3%25A7e-dil-bilgisi%2F%25C3%25A7okluk-eki-lar-ler%3Ffbclid%3DIwAR13x9ncqQHTDXsvX81wM5CvtTYoNPTcVyCW5qRIX44ShwujrJC-JTqnU84&h=AT0LnfW_GCEYPrEVREHT6ILSUT4ebjKDoPLabMrQz8IR8_vniWKfhEcYQpxSq4akKxciEE5aG20Fo-Q0urXuYc566h7y4f8N4naYwDJN_TXd7tdHuEHHcgnNZD9MVA TwmoijhgmzdmPx7yw

د پاڼو شمېره: له 3 تر 4

7) https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fmaktabkhooneh.org%2Fmaq%2Fgrammar-principles-of-turkish-language%2F%3Ffbclid%3DIwAR29n5iTdFC8ZI06rZw7RSG0rUvB1va0wo8P_EPvu0ElqeSqUfNMxLIPqxY&h=AT12uJ7xfz4_sJIGBFQrSpYSRXtMIQWK7UNoRm_Pq2mKWvEx4cabCdBWuzxNZLnvNFvLdmKyfy64j7KONb2_ts1Wq6aeQhIzMdDApGmHcds1VH-VcRimhbJfdwTQ9Nyc-sN80T_UGRJSk4c

---

د پانډو شمېره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دلېکنې دلېکنيزې بنې پاروالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولئ